

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.069
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Миконовичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора політичних наук, професора, професора кафедри міжнародних
відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

Федуняка Сергія Георгійовича

на дисертацію Котляра Олега Васильовича

«Відносини Російської Федерації та Скандинавських країн:

безпековий вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дослідження. Наростання конфронтаційних тенденцій впродовж останніх років в системі міжнародних відносин повертає питання безпеки та процеси мілітаризації на порядок денний європейської та світової політики. Низка країн переосмислює власні оборонні можливості, а також фундаментально змінює свої підходи до побудови політики безпеки. У зв'язку з цим, дослідження різноманітних аспектів проблематики безпеки набувають все більшого значення та необхідності. Основну роль в дестабілізації пост біполярного світового порядку відіграє Російська Федерація. Її військова агресія спочатку в Грузії, а пізніше в Україні, а також використання різноманітних гібридних методів та засобів з метою порушення порядку та

стабільності в європейських країнах, підтверджує статус Росії як основної на даний час загрози для європейської безпеки.

Зокрема, російська загроза стала цілком реальною для держав географічно близького до РФ Скандинавського півострова. Як наслідок, Норвегія поступово відновлює свою роль на північному фланзі НАТО, а Швеція радикально змінює свою позицію щодо позаблокового статусу. Водночас, цікавим є місце цих країн та регіону загалом у зовнішньополітичних та безпекових пріоритетах офіційної Москви, котра, очевидно, не полишає прагнень укріпити свій вплив та свою військову й економічну присутність на Півночі, протиставляючи себе в цьому контексті західним країнам. Відповідно, обрання дисертантом цього регіону та цих країн для вивчення є доречним та обґрунтованим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

*Дисертація написана в рамках реалізації наукової теми «Центральна та Східна Європа у міжнародних відносинах» (номер державної реєстрації «0114U001590»), яка закріплена за кафедрою міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. У процесі написання дисертаційної роботи автор використовує широкий інструментарій методологічної бази, котра поєднує як загальнонаукові, так і політологічні методи дослідження. Завдяки цьому загалом вдається досягти комплексності, багатогранності та ґрунтовності, котрі проявляються у висвітленні ряду аспектів двосторонніх відносин Росії зі Швецією та Норвегією з акцентом саме на безпековому вимірі цих взаємин.

Джерельну базу дослідження дисертант формує із доробку чималої кількості зарубіжних дослідників з обраної та дотичних тематик. Важливим моментом є використання автором основних офіційних документів досліджуваних держав, котрі стосуються зовнішньої, безпекової політики, а також безпосередньо двосторонніх відносин між країнами. В сукупності, використання наукових праць спеціалістів з цієї тематики, а також офіційних

документів обумовлюють достатньо високий ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Завдяки цьому можна чітко простежувати причинно-наслідкові зв'язки у формуванні та реалізації досліджуваними державами зовнішньої та безпекової політик. Відповідно, робота загалом виглядає цілісною, структурно впорядкованою та містить логічні й добре обґрунтовані проміжні та загальні висновки, які є повними, обґрунтованими, логічним чином корелюються із основним текстом дисертації та містять вагомні аспекти новизни в контексті досліджуваної проблематики.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів. Попри те, що проблематика міжнародної безпеки та безпековий вимір двосторонніх відносин є широко досліджуваною темою, на цьому напрямку, зважаючи на його комплексність та динамічність, є значна кількість тем, котрі потребують глибшого вивчення, або ж первинної розвідки. В нашому випадку, дисертант порушує проблему російсько-скандинавських двосторонніх відносин із акцентом на їх безпекову складову. Як зазначає сам автор і як ми можемо переконатися, вищезначена проблема не є достатньо вивченою в рамках вітчизняної науки. Відповідно, більшість питань, котрі розглядаються в цій роботі є новими для вітчизняної політології міжнародних відносин.

Зокрема, новим як для вітчизняної науки, так і серед зарубіжних дослідників, є дослідження російсько-скандинавських відносин шляхом виокремлення Швеції та Норвегії з метою порівняльного дослідження безпекових аспектів цих відносин з акцентом на фундаментальну різницю у підходах скандинавських країн до реалізації безпекової політики.

Шведський випадок особливо цікавий, оскільки на його прикладі можна прослідкувати трансформацію оборонної і безпекової політики нейтральної держави, котра під впливом зовнішнього чинника загрози радикально змінює свої підходи до забезпечення національної безпеки, переходячи переважно від опори на власні сили до участі у багатосторонніх безпекових структурах.

Наукову новизну становить також розгляд дисертантом обраної проблематики в контексті останніх геополітичних тенденцій, а саме російсько-української війни, яка значним чином вплинула на безпекове бачення

скандинавських країн та їх відносини з Росією. Врешті, до складових наукової новизни можемо віднести дослідження скандинавського вектору зовнішньої та безпекової політики офіційної Москви. Зокрема, дисертант розглядає процес становлення цього вектору, його другорядність в порівнянні з іншими напрямки російської зовнішньої політики, а також причини цієї другорядності чи активізації в конкретні періоди його реалізації.

Достовірність одержаних результатів обумовлена належним використанням дослідницького інструментарію, а також засадничих офіційних документів досліджуваних держав, які є найбільш ґрунтовним джерелом інформації в контексті вивчення зовнішньої та безпекової політики, двосторонніх відносин. Опираючись на цього типу джерела, ми отримуємо найточніші та найактуальніші дані щодо орієнтирів акторів на міжнародній арені, основних рис їхньої політики один щодо одного, пріоритетів на регіональному та двосторонньому рівнях тощо.

Практичне значення результатів дослідження. Матеріали дисертації будуть корисними в учбовому процесі, зокрема, мова йде про підготовку навчальних курсів і спецкурсів безпекової проблематики для студентів зі спеціальностей «міжнародні відносини» та «політологія».

Дана дисертація стане важливим джерелом для різного роду наукових та аналітичних установ, котрі досліджують проблематику міжнародної безпеки, двосторонніх відносин, регіональної кооперації в Балтії та Арктиці, зовнішньої політики Росії чи скандинавських країн тощо. Зокрема, матеріали роботи можна використовувати при підготовці аналітичних довідок щодо регіонального виміру міжнародних відносин в регіонах Північної Європи, Балтії чи Арктики, а також при розробці планів чи стратегій з метою їх реалізації в процесі регіональної чи міждержавної взаємодії. Практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає також у можливості їх застосування при розробці аналітичних матеріалів органами державної влади.

Загальна оцінка змісту роботи. За підсумками ознайомлення з текстом дисертації можемо зазначити, що робота загалом відповідає заявленій тематиці, меті дослідження, в достатній мірі розкриває об'єкт та предмет дослідження, а

також містить в цілому обґрунтовані висновки. Дисертант подає ретроспективу розвитку російсько-норвезьких та російсько-шведських відносин з акцентом на безпекову складову. Завдяки цьому ми маємо можливість ознайомитися з умовами становлення цих відносин, факторами, котрі впливали на той чи інший стан двосторонніх відносин, основними пріоритетами кожної зі сторін відносно один одної в процесі реалізації цих відносин та рядом інших аспектів в цьому напрямку.

Структура роботи загалом впливає із дослідницьких завдань, які поставив перед собою дисертант та є логічним чином сформованою, беручи до уваги порівняльний підхід автора до аналізу політики скандинавських країн в контексті їх взаємин з Росією. У вступній частині, серед іншого, подано основні дані щодо дослідження, а саме: актуальність, мета, об'єкт та предмет дослідження, завдання наукової розвідки (с. 21), наукова новизна та результати дослідження (с. 25), теоретичне та практичне значення роботи (с. 26) та ін. Доволі детальним є опис методологічної бази дослідження, в якому перелічено та розкрито підходи, принципи та методи, котрі використовуються в рамках роботи (с. 22-25). У вступі ми також бачимо обґрунтування вибору Швеції та Норвегії серед решти Скандинавських країн для вивчення обраної проблематики, що допомагає нам зрозуміти логіку побудови дисертаційного дослідження та акценти автор на тих чи інших аспектах (с. 18-19).

Перший розділ дисертації має теоретико-методологічний характер та знайомить із джерельною базою та теоретичними засадами роботи (с. 28-71). Автор охоплює великий масив різноманітного типу джерел, серед яких переважають наукові статті, офіційні документи та електронна періодика. Теоретичний підрозділ дисертант будує навколо проблематики концепту «безпека». Він зазначає про комплексну природу цього концепту та проблему його трактування в контексті підходів різних теоретичних шкіл (с. 71). Водночас, підходи кожної зі шкіл автор накладає на той чи інший аспект дослідження безпекового виміру російсько-скандинавських відносин, розглядаючи доцільність застосування конкретних підходів до особливостей цих відносин.

У другому розділі дисертант аналізує скандинавський напрям зовнішньої політики Росії, охоплюючи тему становлення двосторонніх відносин зі Швецією та Норвегією, а також особливостей реалізації цього вектору в контексті його трансформації від очевидної другорядності після розпаду СРСР до відносної активізації в середині 2000-х рр. (с. 72-107).

Третій розділ присвячений концептуальним засадам зовнішньої політики Швеції та Норвегії в сфері безпеки та оборони. Автор розкриває нам проблематику позаблоковості Швеції як одного із фундаментальних засобів зовнішньої політики цієї держави. Дисертант робить проміжний висновок та обґрунтовує те, що саме російський фактор зіграв ключову роль у формуванні нових принципів безпекової політики Швеції в період від 2014 р. (с. 126). В другому підрозділі актуалізується фактор норвезького членства в НАТО та його вплив на російсько-норвезькі відносини (с. 127-145).

Четвертий розділ ґрунтується, в основному, на розгляді офіційних документів та періодики Швеції та Норвегії, що відображають образ Росії в суспільно-політичному дискурсі Скандинавських країн, який сформувався протягом багатьох років в силу конкретних геополітичних обставин. Автор прослідковує зміну риторики цих країн відносно РФ у зв'язку із зростанням там авторитаризму та агресивною міжнародною діяльністю останньої (с. 164, 183).

Останній розділ дисертації аналізує процес трансформації оборонної політики Швеції та Норвегії з акцентом на роль в ньому російського чинника. Хронологічні рамки розділу складають початок 1990-х – 2022 рр. Прослідковується перехід оборонної політики цих країн спочатку від акцентування на мілітаризації із першочерговою роллю територіальної національної оборони до демілітаризації та зростання ролі міжнародних операцій в період 1990-х – 2014 рр., а пізніше – зворотній процес в період від 2014 р і до сьогодні. Дисертант аналізує причини таких процесів, а також подає ряд супровідних факторів, котрі мають місце в процесі реалізації Скандинавськими країнами оборонної політики, а саме: реформи оборонної сфери, трансформацію структури та функцій збройних сил, фінансування оборонної сфери, якісно-кількісні показники військового забезпечення і тд. В

обох підрозділах автор робить висновок, що російський фактор відіграв ключову роль у переосмисленні обома Скандинавськими країнами своїх оборонних можливостей після 2014 року (с. 202, 222).

На завершення можна констатувати, що висновки дисертаційного дослідження О.В.Котляра загалом відзначаються продуманістю та ґрунтовністю, а також науковою новизною.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертант підготував дисертаційне дослідження дотримуючись правил академічної доброчесності. Використання текстів, ідей, думок, тверджень інших авторів, а також звернення до інформації офіційних документів чи періодики містять відповідні посилання на першоджерело в тексті дисертації. Ознак плагіату та схожого роду порушень не виявлено.

Дискусійні положення на зауваження. Попри наявність ряду позитивних сторін цього дисертаційного дослідження, варто відзначити деякі рекомендації та зауваження, котрі дисертант міг би врахувати під час подальшої наукової розробки проблематики. Вони полягають у наступному:

1. Аналіз офіційних документів трьох держав навряд чи можна віднести до наукової новизни дослідження під назвою «вперше» (с.25).

2. Автор в теоретико-методологічному розділі актуалізує теорію регіональних комплексів Б. Бузана та аналізує можливість її адаптації в контексті досліджуваної проблематики (с. 66-67). Цей момент є дійсно цікавим з точки зору теоретичної розробки теми, однак, на нашу думку, доцільним було б більшою мірою представити його при розгляді решти розділів дисертації, в яких це було б найбільш доцільно. Зокрема, в другому та третьому розділах роботи.

3. Підрозділ 3.2 присвячений впливу фактору членства Норвегії в НАТО на відносини з Росією. Автор ознайомлює нас із причинами та умовами вступу північноєвропейської держави до Альянсу та реакцією Росії на цю подію (с. 127-145). Однак, на нашу думку, ширше розкриття цього аспекту в хронологічних рамках всього періоду «холодної війни» зробили цей підрозділ більш цілісним.

4. У четвертому розділі дисертант розкриває суспільно-політичний дискурс Скандинавських країн щодо Росії. Однак, що стосується аналізу періодики, то він розподілений дещо непропорційно. Маємо на увазі те, що норвезька періодика в п. 4.1 висвітлюється більшою мірою (с. 146-164), аніж шведська в п. 4.2 (с. 165-1983). Однак автор дещо компенсує цей момент розгорнутим аналізом шведських офіційних документів та риторики офіційних осіб держави щодо РФ.

5. В додатках до роботи ми маємо можливість ознайомитися із якісно-кількісними характеристиками збройних сил Скандинавських країн, динаміку їхнього розвитку, а також із фінансовими аспектами оборонної сфери цих держав (с. 272-281). Водночас, на нашу думку, ряд цих додатків можна було б доповнити схожою інформацією щодо нарощування військових потужностей Росією в регіонах Арктики та Балтії, а також подати у вигляді шкали або діаграми дані щодо зміни підтримки вступу Швеції в НАТО серед населення цієї країни.

6. Текст також потребує серйозної редакторської правки з метою поліпшення стилістики викладу матеріалу (наприклад, сс. 86, 93-95, 102).

Вищезазначені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її теоретичної та прикладної цінності, а мають лише рекомендаційний характер для дисертанта та висловлені з метою їхнього врахування у подальших дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертацію оцінюємо як актуальне, самостійне дослідження, котре містить чимало елементів наукової новизни. Автор вдало застосовує доцільну методологію, що дозволило йому сформулювати цілісний та структурований текст роботи, а також дійти висновків, котрі є обґрунтованими та відповідають поставленим дослідницьким завданням. Дисертація «Відносини Російської Федерації та Скандинавських країн: безпековий вимір (на прикладі Швеції та Норвегії)» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 44 12.01.2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), не містить ознак порушення академічної доброчесності. Тож маємо підстави стверджувати, що автор роботи, Котляр Олег Васильович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри
міжнародних відносин
та суспільних комунікацій
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Сергій ФЕДУНЯК

Підпис Федуняка С.Г. засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
С.Г. Федуняк
" 09 " 11 2023 р.

